
*І.С.Матвієнко,
кандидат філософських наук,
асистент НУБіП України*

*О.С.Саранюк,
студент першого курсу агро-
біологічного факультету НУБіП України*

ГЕДОНІЗМ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (ФІЛОСОФСЬКЕ УСВІДОМЛЕННЯ)

*Той азарт, з яким люди женуться за насолодою,
і є кращий доказ того, що вони не в змозі його набути.
Гілберт Кім Честертон*

Проблема гедонізму в сучасному суспільстві є надзвичайно актуальною, адже стан задоволення кожного з членів суспільства веде до загального розвитку та духовної гармонії всієї нації. Глобалізація сучасного суспільства спричиняє кардинальні зміни в ньому. Людина, а особливо молодь, прагне до збагачення, а це стає метою життя, що призводить до власного незадоволення та веде до глибинних депресивних станів всього суспільства. Саме тому гедонізм, як філософський напрям, є актуальним у сучасній Україні, частина якої перетворилася на арену військових дій, а інша – є її вболівальниками.

Тема гедонізму виникає ще в період античної філософії, у вченнях Епікура та Арістіппа, які вводять це поняття в загальний вжиток. Російські дослідники цих персоналій А.А.Гусейнов, А.С.Богомоллов, А.Ф.Лосєв вертаються до гедоністичної теорії. Не можна не згадати і зарубіжних дослідників, які намагаються поєднати філософські інтенції гедонізму з психологічними, антропологічними та соціальними, – Д.Бентам, Р.Брикман, Д.Кемпбелл, М.Ейсенком, Г.Сидгвік та інші. Метою даної статті є окреслення стану гедонізму в умовах глобалізованого суспільства, міри задоволеності української молоді та виявлення тих чинників, які дають можливість отримувати радість.

Намагаючись визначити сутність радості, вчені протягом століть відчують значні труднощі. Деякі з них, намагаючись зрозуміти її, виходять з протилежного – чим вона не є. Радість не зводиться

до почуття фізичного задоволення, адже емоційного тону відчуттям надає певний орган, тоді як радість не має локалізації, вона охоплює весь організм. Радість і «емоційний тон» виникають на різних рівнях емоційної сфери. Радість – це активна позитивна емоція, що виявляється в хорошому настрої і відчутті задоволення. Хоча радість і відокремлюють від веселощів, однак відмінність між ними важко піддається визначенню. Так, неявно виражене переживання радості може бути без веселощів («тиха радість»), водночас і самі веселощі можуть бути без наявності радості, хоча дуже часто радість є приводом для веселощів. Радість супроводжується переживанням задоволеності самим собою і навколишнім світом. Очевидно, це і є її головною відмінною рисою. Тому радість визначають як сильне задоволення. Якщо говорити про суб'єктивне переживання, то радість переживається як приємне, бажане, корисне, безсумнівно позитивне, почуття, що в найзагальніших словах можна назвати почуттям психологічного комфорту і благополуччя. При радісному переживанні душа і тіло перебувають у стані релаксації або гри. Наприклад, дитина не відчуває ні психологічного, ні фізичного стресу, вона безтурботна, вона відчуває себе легко і вільно. Навіть рухи її стають легшими і вже самі по собі приносять радість. Коли ми радіємо, ми стаємо впевненішими в собі, починаємо розуміти, що живемо не даремно, що наше життя сповнене глибокого змісту. Ми відчуваємо себе любимими, потрібними, ми задоволені собою і світом. Ми сповнені енергії, впевнені в тому, що подолаємо будь-які труднощі.

Радість загострює сприйнятливність до світу, дає можливість захоплюватися і насолоджуватися ним. Радісна людина бачить світ у його красі і гармонії, сприймає людей в їхніх найкращих проявах. Вона схильна швидше здобувати задоволення від об'єкта, насолоджуватися ним, ніж аналізувати і критично осмислювати його. Людина сприймає об'єкт таким, яким він є, не прагне поліпшити або змінити його. Вона сприймає об'єкт як частину світу, відчуває свою близькість, причетність до нього. Об'єкт сприймається людиною як продовження, розширення його власного «Я». Радість змушує людину з особливою гостротою відчувати свою єдність зі світом. Радість – це не просто позитивне ставлення до світу і до себе, це своєрідний зв'язок між людиною і світом. Це загострене почуття причетності, власної приналежності до світу. Відомо, що радість часто супроводжується відчуттям енергії і сили. Можливо, це відчуття не

можна назвати інтегральною складовою радісного переживання, але особистий досвід і дані експериментальних досліджень свідчать, що воно є істотною частиною емоції радості. Дослідження виявили стійкий зв'язок між показниками за шкалою радості і показниками за шкалою енергії. Відчуття енергії, що супроводжує радісне переживання, викликає у людини почуття компетентності, впевненості у власних силах.

Радість може бути наслідком творчого успіху. Вона виникає не тільки з приводу задоволення бажання, досягнення мети, але і з приводу передбачення задоволення бажання. Втім, різниця між цими двома випадками невелика. В останньому випадку радість виникає як наслідок вже нібито отриманого в думках бажаного результату. Саме тому людина може відчувати радість, коли перебуває в стані мрійливості.

Епікур писав, що людина може мати радість від фізичного задоволення, таких людей він називав гедоністами (з грец. – ті, що отримують корисливе задоволення від життя), а сам термін, який склав Епікур, звучить, за визначенням сучасників, так: гедонізм (від грецьк. *hedone* – насолода) – тип етичних учень, а також система моральних поглядів, за якими насолода проголошується найвищим благом і критерієм людської поведінки [1]. Відповідно до філософсько-етичних принципів і критеріїв моралі гедонізму, метою людського існування проголошується прагнення до насолоди і уникнення страждань [2]. Поняття гедонізму (у визначенні Епікура) використовується для опису матеріально орієнтованого, корисливого погляду на життя. Основоположником гедонізму вважається Арістіпп (435–355), сучасник Сократа. Арістіпп розрізняє два стани душі людини: задоволення як м'яке, ніжне і біль як грубий, поривчастий рух душі. При цьому не робиться відмінності між видами задоволення, кожне з яких за своєю суттю якісно схоже на інше. Шлях до щастя, на думку Арістіппа, лежить через досягнення максимального задоволення і уникнення болю. Смісл життя, за Арістіпом, полягає саме у фізичному задоволенні. Утилітарист Джеремі Бентам називає такий підхід обачністю «гедонії», тобто задоволенням від чогось. Генрі Сідгвік (Henry Sidgwick) в своєму описі утилітаризму XIX ст. розрізняє етичний і психологічний гедонізм. Психологічний гедонізм є антропологічною гіпотезою про прагнення людини збільшити власні радощі. Таким чином, перспектива задоволення або уникнення розчарування

є єдиним мотивом вчинків людини. Етичний гедонізм є, у свою чергу, нормативною теорією або групою теорій про те, що людина повинна прагнути до задоволення – або власного («егоїзм гедонії»), або загального (універсальний гедонізм, або утилітаризм). На відміну від Сидгвіка, прихильника універсального гедонізму, Бентам говорить про вічну суперечність між радістю та стражданнями. Саме ці два потяги визначають наші дії щоденно. Коли людина заробляє більше грошей, її очікування та бажання зростають в тандемі, що призводить до відсутності постійного збільшення щастя. Брикман та Кемпбелл запровадили термін «гедонія» у своєму есе «Гедоністичний релятивізм і планування доброго суспільства» (1971). Наприкінці 1990-х років ця концепція була замінена британським психологом Майклом Ейсенком на нинішню «гедоністичну теорію бігової доріжки», яка порівнює прагнення до щастя з людиною на біговій доріжці, яка (людина) повинна продовжувати працювати, щоб просто залишатися на тому ж місці.

Людина швидко звикає до своїх обставин, особливо позитивних. Тому, незважаючи на те, якого реального успіху вона досягла в житті, їй завжди хочеться більше. Саме тому багаті люди не набагато щасливіші за бідних, і навіть найбідніші люди можуть бути дуже щасливими. Позитивні зміни в житті можуть тимчасово підвищити рівень щастя, але більшість людей незмінно повертаються назад на свій нормальний рівень щастя. Саме тому з часом виробився такий термін, як «гедоністична адаптація» (або гедоністична бігова доріжка) – це є передбачувана тенденція триматися на відносно стабільному рівні щастя, а також швидко повертатися до цього рівня після серйозних позитивних чи негативних подій або змін у житті. В американській газеті «The New York Times» Тім О'Брайен і Стефані Розенблум надрукували статтю: «But Will It Make You Happy?». До цієї статті додали коментар відомі блогери: «Ми витрачаємо багато часу, слухаючи наших клієнтів» і «я знаю, що у них є певна кількість грошей, щоб витратити, і потрібно поєднувати те, що хочеться, із тим, що потрібно, щоб задовольнити всю суму» [3]. Платоспроможність дає нам відчуття більш міцного щастя. Для прикладу наведемо слова професора Любомирської, яка вивчає те, що психологи називають «гедоністична адаптація»: «Коли ми купуємо новий будинок, ми з часом звикаємо до нього». Люди швидко звикають до змін, великих або малих, щоб підтримувати

стабільний рівень щастя. З часом піднесення від нової покупки виштовхується і переходить до емоційної норми, і «ми припиняємо діставати від цього задоволення», говорить вона [3]. «Ми адаптувалися до дрібниць», підсумовує Любомирська, іншими словами, в очікуванні чогось і працювати легше, але щоб отримати це, ми повинні відчувати себе більш цінним. Вчені виявили, що очікування збільшує щастя. Але більше – не означає краще. Хіба краще для вас, коли ви більше їсте? Зростання економіки подібне до стихійного лиха, воно знищує все довкола: воду, повітря, землю. Ми маємо вимірювати успіх не економічним зростанням, а зміною людських цінностей, тобто такими соціальними індикаторами, як рівень злочинності, вагітність серед неповнолітніх, кількість розлучень і інфарктів. Економічне зростання як таке не потрібне. Гедонізм розчиняється у повсякденності, при цьому цінності задоволення, проникаючи в усі сфери життєдіяльності, нерідко перестають сприйматися як щось особливе і унікальне. Зникає протиставлення праці і відпочинку, роботи та свята. Образ гедоніста неоднозначний.

Для України більш традиційним є такий тип дозвілля, як перегляд програм телебачення і домашні клопоти, хоча зараз, у XXI ст., пріоритети змінюються, у людей виникає все більше можливостей для збагачення домашнього дозвілля. Активне дозвілля, про яке йдеться як про параметр якості життя, починається тільки за умови домашніх видів культурної, рекреаційної, суспільної чи іншої значущої діяльності. Одних розважальних заходів для цього явно недостатньо. Відвідування кіно, театрів, музеїв, концертів, клубів, ресторанів, кафе і т.ін., включеність у діяльність різних освітніх, оздоровчих, суспільно-політичних або громадянських інститутів, будь-яка інша соціальна активність поза домом вимагають помітних додаткових витрат (як матеріального, так і інтелектуального плану). Однак саме це і додає соціальному життю людей більшу повноту. Тому активний позадомашній тип дозвілля, що увінчує собою ієрархічну драбину типології активності дозвілля, найбільш багатий, різноманітний і соціально привабливий для людей, включаючи освічену і соціалізовану молодь.

За останні роки спостерігаються деякі вельми позитивні зміни в проведенні дозвілля, зокрема, явне зміщення дозвільних інтересів молоді в бік все більшого прагнення до отримання інформації. За останні кілька років в молодіжному середовищі істотно підвищилася

значущість таких засобів масової інформації, як радіо і періодична преса, зріс інтерес до телебачення, випереджаючими темпами в підгрупах до 26 років зростає популярність комп'ютера і як засобу навчання, і як форми розважального заповнення дозвілля. В середньому кожен третій молодий українець зараз заявляє, що у вільний час захоплений комп'ютером, програмуванням, інтернетом, комп'ютерними іграми (що майже в три рази більше порівняно з 1997 р.). Те саме стосується прагнення молоді до самовдосконалення, здобування додаткових знань, умінь, навичок, підвищення кваліфікації. Інтерес до цих форм заповнення дозвілля за останні роки теж поступово підвищується.

В цілому можна сказати, що українська молодь майже повністю опанувала комп'ютерну грамотність і готова застосовувати свої знання на практиці, причому не тільки в ігрових, а й у навчальних цілях. Найбільш малозабезпеченими, з точки зору доступу до освоєння комп'ютерної техніки, на сьогоднішній день залишаються традиційно слабкі групи української молоді: мешканці села та представники бідних сімей. Молоді респонденти прямо заявляють, що для роботи їм комп'ютер не потрібен, в половині випадків ним користуються або вдома, або у друзів, або в Інтернет-кафе. До того ж і кожен третій дорослий заявляє, що користується комп'ютером час від часу, хоча або вже не працює (що найчастіше), або його робота не вимагає комп'ютерних навичок. Таким чином, нові інформаційні технології (супутникове і кабельне телебачення, інтернет) зробили свою справу – люди перестали комплексувати з приводу того, що вони чогось не побачать, не почують або не прочитають, оскільки все приходить до них у будинок через нові засоби масової телекомунікації. І це ще одна характерна риса нових способів активного дозвілля. До речі, проблема масового споживання культурних цінностей і уніфікації способів проведення вільного часу – це не тільки проблема України, оскільки весь світ живе в епоху глобальних змін, де нові технології диктують свої правила гри. За минулі 10 років спостерігається зростання активного дозвілля молодого покоління України практично по всіх напрямках, а за деякими способами заповнення вільного часу динаміка помітно випереджає. Це стосується, насамперед, тих форм недомашнього дозвілля, які так популярні серед сучасної молоді і характеризують активний тип соціального життя. Відбувся глобальний прогрес у процесі використання комп'ютерної

техніки в побутових та інформаційних цілях, у два рази зросли заняття спортом, фітнесом, тренуваннями, в два рази частіше молоді українці стали відвідувати концерти, кіно, театри і практично на порядок частіше вони стали проводити свій вільний час в нічних клубах, дискотеках, кафе-барах.

Втім, не варто переоцінювати динаміку активного дозвілля молоді, оскільки, по-перше, дозвілля і соціальне життя молодого покоління сильно відрізняються від дозвілля і соціального життя покоління батьків. І, насамперед, це стосується не активного домашнього дозвілля. Розважальне, рекреаційне, культурне проведення часу поза домом в українських умовах стає переважно молодіжним. Істотно рідше старше покоління відвідує театри, музеї, концерти, дозволяє собі вихід у кафе або ресторан. Крім того, в українській молоді, як і раніше, відсутній такий найважливіший компонент громадянської позиції, як активна участь в громадському житті країни, тому поки не варто переоцінювати значущість цієї сторони в житті переважної більшості молоді. А треба сказати, що участь у громадському житті молоді розвинутих західних країн займає набагато більш важливе місце. Наприклад, якщо в клубній діяльності, диспутах, громадських асоціаціях регулярно беруть участь не менше 30% – 40% англійської молоді до 30 років, то в Україні в цілому цей показник не перевищує 2% – 3%; якщо гуртки, самодіяльність, зустрічі за інтересами у вільний час відвідує близько 20% молодих англійців, то показники нашої молоді – 1,5% – 2% і т. ін.). Мабуть, тільки в культурній, розважальній і спортивній сфері наша молодь наблизилася до стандарту молоді розвинутих західних країн.

Отже, філософське ставлення до поняття гедонізму, яке було закладене ще античними мислителями, є надзвичайно актуальним для сучасного українського суспільства, адже задоволення кожного з членів соціуму веде до задоволення всієї нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Этикур*. Письмо к Геродоту [Електронний ресурс] // История древнего мира. – Режим доступа: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1358237649>
2. Політологічний словник [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://subject.com.ua/political/dict/310.html>

3. *Rosenbloom Stephanie*. But Will It Make You Happy? [Електронний ресурс] // The New York Times. – Режим доступу: http://www.nytimes.com/2010/08/08/business/08consume.html?pagewanted=3&ref=business&src=me&_r=0

Матвієнко І.С., Саранюк О.С. Гедонізм у сучасному суспільстві (філософське усвідомлення).

Радість загострює нашу сприйнятливність до світу, дає змогу нам захоплюватися і насолоджуватися ним. Радісна людина бачить світ у його красі і гармонії, сприймає людей в їх кращих проявах. Вона схильна швидше діставати задоволення від об'єкта, насолоджуватися ним, ніж аналізувати і критично осмислювати його. Людина сприймає об'єкт таким, яким він є, не прагне поліпшити або змінити його. Вона сприймає об'єкт як частину світу, відчуває свою близькість, причетність до нього. Об'єкт сприймається людиною як продовження, розширення її власного «Я». Радість змушує людину з особливою гостротою відчути свою єдність зі світом. Радість – це не просто позитивне ставлення до світу і до себе, це своєрідний зв'язок між людиною і світом.

Ключові слова: гедонізм, радість, задоволення, людина, молодь, суспільство.

Матвиенко И.С., Саранюк А.С. Гедонизм в современном обществе (философское осознание).

Радость обостряет нашу восприимчивость к миру, позволяет нам увлекаться и наслаждаться им. Радостный человек видит мир в его красоте и гармонии, воспринимает людей в их лучших проявлениях. Он склонен быстрее получать удовольствие от объекта, наслаждаться им, чем анализировать и критически осмысливать его. Человек воспринимает объект таким, каким он является, не стремится улучшить или изменить его. Он воспринимает объект как часть мира, чувствует свою близость, причастность к нему. Объект воспринимается человеком как продолжение, расширение его собственного «Я». Радость вынуждает человека с особенной остротой почувствовать свое единство с миром. Радость – это не просто позитивное отношение к миру и к себе, это своеобразная связь между человеком и миром.

Ключевые слова: гедонизм, радость, удовольствие, человек, молодежь, общество.

Matvienko I., Saranuk A. Hedonism is in modern society (philosophical realization).

Gladness sharpens our receptivity to the world, allows to us to admire

and enjoy him. A glad man sees the world in his beauty and harmony, perceives people in their best displays. He is inclined quicker to enjoy an object, to enjoy him, than to analyse and critically comprehend him. A man perceives an object such that he is, does not aim to improve or change him. He perceives an object as part of the world, feels the closeness, involvement to him. An object is perceived by a man as continuation, expansion of him own «I». Gladness compels a man with the special sharpness to feel the unity with the world. Gladness is not simply positive attitude toward the world and to itself, it is original connection between a man and world.

Key words: hedonism, gladness, pleasure, man, young people, society.